

augustus t/m oktober 2018

KWINK

&

...de Gouden Weken

De Gouden Weken... Dat is de periode van de eerste schooldag tot aan de herfstvakantie. Die eerste zes tot acht weken zijn cruciaal voor het creëren van een fijne sfeer in de groep. Wordt het een positieve, gezellige, hardwerkende groep waarin kinderen voor elkaar opkomen of een negatieve groep waarin lang niet iedereen zich veilig kan voelen?

Een leerkracht die het belang van de Gouden Weken begrijpt - en dus actief aan een positieve groepsvorming werkt - gaat voor een leuk schooljaar voor iedereen. Maar hoe doe je dat?

In deze speciale uitgave van 'Kwink &...' krijgt u veel informatie over de eerste drie fases van groepsdynamica bij kinderen (forming, norming en storming), over hiërarchie in de groep, en geven we praktische en leuke werkvormen om de Gouden Weken optimaal te laten verlopen. Met een bijlage voor het schoolteam. We verwijzen ook naar de speciale Kwink Gouden Weken-poster met daarop tien energizers voor groepsvorming in de onder-, midden- en bovenbouw.

Tip: Bekijk ook het filmpje 'De Gouden Weken' op www.kwinkopschool.nl (inlogpagina).

Een aantal keer per jaar verschijnt *Kwink &*. Deze uitgaves worden samengesteld door de makers van Kwink, vooral aansluitend bij bekende themaweken in het basisonderwijs, zoals de Week tegen Pesten (september), de Week van de Mediawijsheid (november) en de Week van de Lentekriebels (maart). Dan wordt de algemene doelstelling van de themaweeke verbonden met specifieke SEL-doelstellingen. Altijd inhoudelijk onderbouwd en met concrete lessuggesties voor de leerkracht.

Vijf fases van groepsdynamica bij kinderen

Kinderen zitten op school in een groep. Een groep heeft volgens Wijsman (2013) de volgende kenmerken:

- **Directe interactie:** er is direct contact tussen de groepsleden.
- **Gezamenlijke waarden, doelen en normen:** elke groep ontwikkelt zijn eigen stijl (groepscultuur), samengevat als gezamenlijke uitgangspunten.
- **Groepsstructuur:** er is sprake van een netwerk van onderlinge relaties waarbij de groepsleden rollen vervullen en er leiders en volgers zijn.

Voor kinderen op de basisschool bepaalt de volwassene vooral de uitgangspunten.

Rolmodel

Kinderen kopiëren in een groep elkaars gedrag en leren proefondervindelijk hoe ze met elkaar en de regels moeten omgaan. De leerkracht heeft daarin een cruciale rol omdat zij het rolmodel is. Dit kopeergedrag heet modellering. Hoe meer het rolmodel gewaardeerd en gerespecteerd wordt, hoe meer een kind dit doet. Goed voorbeeldgedrag vanaf dag één is dus essentieel.

Groepsfases

Een groep ontwikkelt zich in herkenbare fases. Tuckman (1965) stelde vijf fases van groepsdynamica vast. De fasering zonder begeleiding door een volwassene kent een andere volgorde dan die waarbij

een leerkracht de leiding heeft. We bespreken in het kader van de Gouden Weken de eerste drie fases:

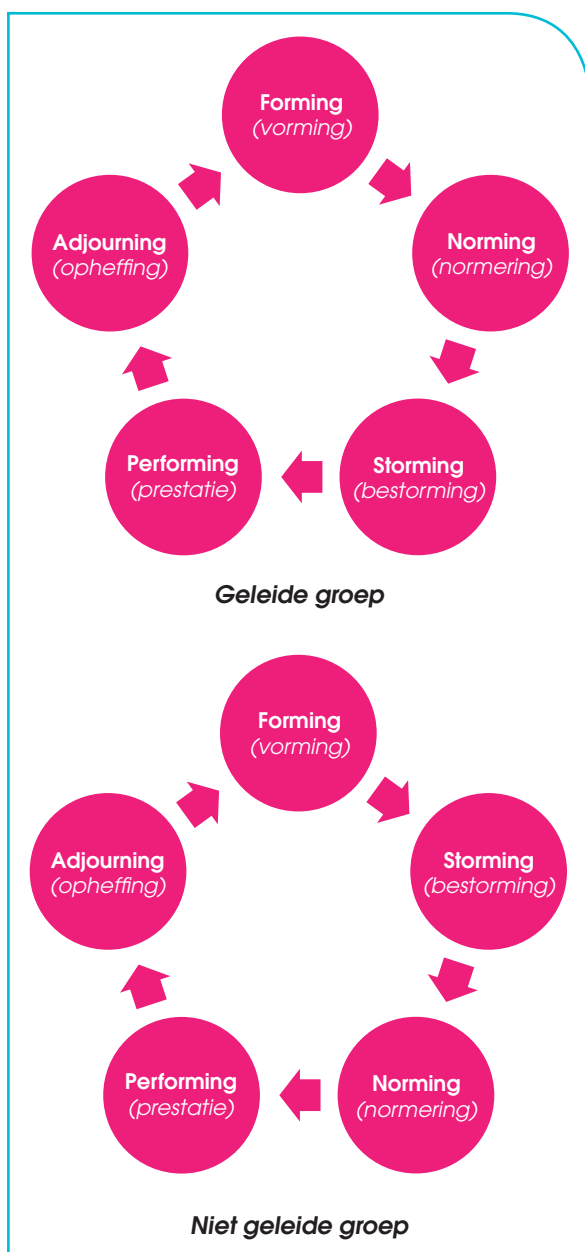
- **Forming:** het begin van de groep, de groep leert elkaar kennen, iedereen laat zich van zijn beste kant zien, kinderen zoeken 'gelijkgestemden'. Ofwel: Hoe worden wij een gezellige groep?
- **Norming:** de normen ontstaan, hoe dit proces verloopt hangt sterk af van de leider van de groep. Ofwel: welke regels horen bij het realiseren van een gezellige groep?
- **Storming:** kinderen gaan op zoek naar hun eigen plek in de groep, centrale vraag is: wie is het sterkst in de fase en heeft dus de macht, de rollen worden verdeeld. Ofwel: Hoe gaan we met elkaar zodat het een gezellige groep wordt en blijft?

Het is heel belangrijk dat de leerkracht haar leidende rol vanaf de eerste dag pakt en de normen (afspraken en regels) vaststelt en die ook zelf in haar gedrag laat zien.

Let op: elke verandering in de samenstelling van de groep (bijvoorbeeld door de komst van een nieuwe leerling) heeft gevolgen voor het verloop van de groepsfases.

De andere twee groepsfases zijn **performing** (de groep is gevormd en kan als het goed is positief met elkaar aan de slag) en **adjourning** (afscheid van de groep en evaluatie).

In schema zien die fases er als volgt uit (zie hieronder), waarbij we een verschil zien tussen een geleide groep en een niet geleide groep. In een geleide groep, waarvan meestal sprake is in het basisonderwijs, zal de leerkracht de fase van norming voor de fase van storming plaatsen. Veel leerkrachten weten immers uit ervaring dat in het begin van het schooljaar duidelijke regels stellen meer kans van slagen heeft dan eerst de teugels laten vieren en later in het jaar proberen de regels aan te scherpen of bij te stellen.

Tips - per fase - voor de periode van de Gouden Weken

Forming

Als een kind zich niet voldoende bij de groep voelt horen:

- Let op non-verbale signalen om te ontdekken wat het kind wél wil, waar het belangstelling voor heeft enz.
- Handel onderzoekend en kijk dus bij alles wat je doet wat de reactie van het kind is.
- Maak (oog)contact waardoor het zich gezien voelt.
- Heb aandacht.
- Betrek het kind (non-)verbaal zodat het zich niet genegeerd voelt.
- Accepteer de ruimte die het kind nodig heeft.
- Bejegen het kind positief.
- Daag uit in kleine stapjes.
- Zoek een maatje voor het kind.

Norming

Om waarden en normen (regels/afspraken) over te dragen en te bevorderen:

- Teach as you preach: de leerkracht is hét model voor eerlijkheid, respect, humor en plezier. Dit laat zij zien in haar dagelijks werk, want goed voorbeeld doet goed volgen.
- Benoem waarden expliciet met kinderen. Dat kan alleen als de leerkracht die waarden zelf ook kent en dit gedeelde waarden van de hele school zijn.
- Geef opdrachten die de groepsgeest bevorderen, zoals spel- en discussievormen waarbij je naar elkaar moet luisteren, samenwerken en samen beslissingen moet nemen.
- Geef geen opdrachten die concurrentie bevorderen tussen individuele kinderen of tussen subgroepjes.
- Evalueer veel over vragen als: welk gedrag werkte remmend of bevorderend, vat goed samen en leg (visueel) vast en maak kinderen medeverantwoordelijk.

Storming

Als kinderen teveel of te weinig invloed willen hebben:

- Maak oogcontact, want soms is dit al voldoende correctie.
- Noem de naam van het kind.
- Bejegen het positief, zodat jij zijn inzet erkent.
- Benoem het gewenste gedrag.
- Geef een compliment als het gewenste gedrag laat zien.
- Betrek het kind en benut zijn kracht.
- Corrigeer het kind niet ten overstaan van de hele groep (werkt statusverlagend).
- Geef het kind een time-out als het gedrag voortkomt uit overprikkeling.
- Bij een conflict: maak het kind medeverantwoordelijk en stimuleer om het kind het conflict zelf te laten oplossen
- Als je straft: straf snel na de verkeerde actie, houd de straf kort, benoem het 'foute' gedrag, bied hiervoor een alternatief en stem de straf af op het gedrag.
- Gebruik altijd de 'ik-boodschap'.

Veiligheid in de groep

Veiligheid en geborgenheid zijn voor de ontwikkeling van een kind van groot belang. Immers: het verwerven van een eigen identiteit gebeurt in de nabijheid van anderen. Het kind identificeert zich met de omgeving en moet zich daarin thuis voelen (Hooijmaaijers et al., 2012). De mate van functioneren en leren van een kind is dus sterk afhankelijk van de door hem ervaren veiligheid.

Die veiligheid kent drie basisbehoeften: erbij horen (inclusie), invloed hebben (controle) en persoonlijk contact (affectie).

Hiërarchie in de groep

Kennis over de hiërarchische positie in de groep is belangrijk om snel actie te kunnen ondernemen als kinderen last hebben van hun positie in de groep. Inzicht in die hiërarchie verkrijgt je door het regelmatig afnemen van een sociogram.

Vanuit de literatuur kennen we grofweg vijf groepen leerlingen (zie ook 'Groepsplan Gedrag',

herziene en vermeerderde druk, van Kees van Overveld; hoofdstuk 3.3):

1. De populaire groep: circa 15%, meestal meisjes, sociaal, behulpzaam, communicatief, assertief, hebben agressie niet nodig.
2. Gemiddelde groep: circa 55%, vallen niet erg op, kunnen goed mee op sociaal gebied, trekken zich aan elkaar op, zorgen voor rust en gezelligheid in de groep.
3. Controversiële groep: circa 5%, bijzonder gedrag (agressief of brutaal, of 'anders'), worden niet afgewezen door rest van groep.
4. Genegeerde groep: circa 10%, 'onzichtbaar', worden geaccepteerd, kunnen hun positie vaak zelf niet wijzigen, hebben controle over hun status quo, zeggen weinig, soms net het verkeerde, lopen risico op ontwikkeling van angst/depressie.
5. Afgewezen groep: 15%, meestal jongens, niet geliefd, vijandig benaderd, minder sociaal of cognitief vaardig, reageren agressief of juist teruggetrokken, kans op gepest worden is relatief groot.

Fysieke nabijheid

Promotieonderzoek van Van den Berg uit 2015 naar fysieke afstand in meters tussen twee leerlingtafels levert interessante uitkomsten op. Die afstand blijkt een van de beste voorspellers van iemands persoonlijke band met anderen. Kinderen die minder geliefd zijn of minder populair gevonden worden, hebben vaak een tafeltje aan de rand van de klas. Door niet-geliefde leerlingen dichterbij kinderen te zetten die wel aardig gevonden worden en dit minimaal twaalf weken vol te houden (aanvankelijk is er namelijk verzet), blijken minder geliefde kinderen beduidend positiever te scoren bij een vervolgmeting.

De Gouden Weken en het team

Het succes van de Gouden Weken staat en valt met het voorleven en bespreken van belangrijke waarden en het introduceren en leren houden aan normen (afspraken en regels). Natuurlijk in de eigen groep, maar óók in de hele school. Een veilige school is immers een breed gedragen schoolverantwoordelijkheid; ook die van ouders (zie hierna).

Het is daarom goed om het schoolseizoen rond dit onderwerp met het hele team te starten. Dat kan bijvoorbeeld met een studieochtend. Kwink heeft hiervoor, in samenwerking met een

van de vele Kwink-coaches, een kant-en-klaar format ontwikkeld: 'Een Gouden Start'. Deze powerpointpresentatie kunt u gratis aanvragen op info@kwinkopschool.nl. In bijlage 1 vindt u een mini-poster die bij deze presentatie hoort. Die kunt u gedurende de eerste weken van het nieuwe schoolseizoen ophangen in de teamkamer als inspirerend geheugensteuntje.

De Gouden Weken en ouders

'Educatief partnerschap' is een begrip dat steeds meer scholen omarmen. Daar is sprake van als zowel de leerkracht als de ouder zich inspant om van een kind een prettige en verantwoordelijke persoon te maken en daarvoor is een sociaal veilige groep van cruciaal belang. Een van de manieren om de goede relatie tussen school en ouders te verstevigen is elkaar over en weer informeren en ontmoeten. Ouders die positieve ervaringen met de leerkracht van hun kind hebben, praten thuis ook positief over haar en die input neemt het kind weer mee naar school. Zo kunnen school en ouders optreden als een opvoedkundige twee-eenheid. Verder laat onderzoek van Lusse (2013) zien dat een keten van vertrouwen een belangrijke voorwaarde voor schoolsucces is. Een kind krijgt onder mee zelfvertrouwen door een positief contact

met zijn ouders die tegenover hun kind zullen uitspreken dat onderwijs belangrijk is. De school schenkt op haar beurt vertrouwen aan de ouders met positieve feedback over het kind en met de ouders samen na te denken over opvoedingsvraagstukken.

De basis voor die goede relatie leg je als school vooral tijdens de Gouden Weken! Meer weten? Lees dan het boek 'Ouderbetrokkenheid 3.0' van Peter de Vries, CPS Amersfoort. U kunt het als e-book gratis downloaden op www.cps.nl. Tip: besteed extra aandacht aan de Kwink Koelkastposter voor thuis. Die vindt u op www.kwinkopschool.nl (achter de inlog).

Tip voor meer achtergrondinformatie

Wie meer wil weten over de ontwikkeling in de groep: lees vooral het boek 'Ontwikkeling in de groep. Groepsdynamica bij kinderen en jongeren' van Marianne Luijtjes en Ilona de Zeeuw-Jans. Helder geschreven en uitermate praktisch!

Bronnen:

'Ontwikkeling in de groep. Groepsdynamica bij kinderen en jongeren'. Marianne Luijtjes en Ilona de Zeeuw-Jans, uitgeverij Coutinho, tweede druk 2017. ISBN 978 90 469 05142

'Groepsplan Gedrag. Planmatig werken aan passend onderwijs'. Kees van Overveld, uitgeverij PICA, achtste herziene en vermeerderde druk 2016. ISBN 978 94 918 06742

De Kwink Gouden Weken-poster

Elke groep met een Kwink-abonnement ontvangt de Gouden Weken-poster bij het nieuwe Kwink Magazine. Dat is een poster met 10 energizers om van de klas een groep te maken. Speelse en korte activiteiten die u kunt inzetten tussen twee lessen of kunt gebruiken als u de groep even wilt laten bewegen. Ook buiten de Kwink-lessen om. Hang de poster (ook digitaal beschikbaar) op een centrale plek in het lokaal.

Ga voor goud-1

Kleutergroepen hebben gedurende het jaar veel instroom. Het is goed om een vast ritueel te ontwikkelen als er een nieuwe leerling in de klas komt. De groepsontwikkeling begint (in het klein) weer van voor af aan. Elke nieuwe leerling beekent: starten bij de forming. Als de leraar dit beseft is dat al enorme winst. Het is krachtig om hier een ritueel om heen te bouwen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een welkomstlied of een spel waarbij leerlingen zich voorstellen.

Ga voor goud-2

Voorstellen is leuk

Met deze werkvorm leren leerlingen kort iets over zichzelf te vertellen. Gebruik hiervoor de spelvorm *zakdoekje leggen*. Als de leerling de zakdoek heeft, vertelt hij kort iets over zichzelf. Vooral jongste kleuters zullen dit lastig vinden. Stel vooraf een specifieke vraag. Bijvoorbeeld: Wat is je favoriete dier? Met wie woon jij thuis? Wat vind je moeilijk en waar ben je goed in?

Ga voor goud-3

Dit is mijn knuffel

Een knuffel zegt veel over een leerling. Een knuffel is heel persoonlijk. Vraag de leerlingen om allemaal hun knuffel op schoot te zetten en te vertellen hoe de knuffel heet, waarom de knuffel lief is en of ze weleens iets hebben meegemaakt met de knuffel. Daag de leerlingen vervolgens uit tot spel met de knuffels. Mogen ze ook elkaars knuffel lenen tijdens het spel? Waarom wel/niet? Is dat goed/fout?

Ga voor goud-4

De juf/meester is.....

Tijdens de formingfase is het belangrijk dat de leraar laat zien wie hij/zij is. Als de leraar veel van zichzelf laat zien, zullen leerlingen geneigd zijn dit ook te doen. Vul daarom een koffertje met voorwerpen die met uzelf te maken hebben. Hardloopschoenen, verf of een boek. Het nodigt leerlingen uit om vragen te stellen. U maakt het extra interessant om de koffer bij binnenkomst voor in de klas te zetten en hier niet direct tekst en uitleg bij te geven.

Ga voor goud-5

In de knoop, uit de knoop

Ga in een kring zitten. Een van de leerlingen houdt een bolletje wol vast en gooit dat naar een ander kind, terwijl hij de naam van dat kind noemt. Het bolletje wol wordt van het ene naar het andere kind gegooid. Het is wel van belang dat elke vanger steeds een stukje draad vasthoudt. Zo ontstaat er een mooi klassenweb en zijn leerlingen letterlijk en figuurlijk met elkaar verbonden.

Ga voor goud-1

Kijk uit voor de krant!

Ga in een kring zitten. Een leerling staat in het midden van de kring met een opgerolde krant in zijn hand. U noemt de naam van een kind in de kring. De leerling met de krant in zijn hand probeert zachtjes met de krant op de knie van het genoemde kind te slaan. De leerling van wie de naam is genoemd roept snel de naam van een andere leerling. Dan moet die leerling op de knie geslagen worden. Te makkelijk? Vraag de leerling de naam en bijpassende hobby van een leerling te noemen. Is een leerling op de knie geslagen? Dan gaat die in het midden staan.

Ga voor goud-2

In de knoop, uit de knoop

Ga in een kring zitten. Een van de leerlingen houdt een bolletje wol vast en gooit dat naar een ander kind, terwijl hij de naam van dat kind noemt. Het bolletje wol wordt van het ene naar het andere kind gegooid. Het is wel van belang dat elke vanger steeds een stukje draad vasthoudt. Zo ontstaat er een mooi klassenweb en zijn leerlingen letterlijk en figuurlijk met elkaar verbonden.

Ga voor goud-3

Volg je mij?

Dit is een muzikale energizer. Een leerling geeft een ritme aan met twee handen op de tafel. De hele groep volgt dit ritme. Er mag drie keer van ritme worden veranderd, dan gooit de leerling de denkbeeldige drumstokjes naar een andere leerling. Leerlingen leren elkaar goed te bestuderen, naar elkaar te luisteren en samen te werken.

Ga voor goud-4

Dit ben ik! Wie ben jij?

De groep staat in een kring. Iemand stapt in het midden en noemt een eigenschap of geeft wat informatie over zichzelf (hobby, woonplaats, sport, leeftijd, gezinsleden). De groepsleden die deze eigenschap ook bezitten of informatie herkennen stappen naar voren. Het groepslid dat als eerste naar voren is gestapt mag de leerlingen die ook naar voren zijn gestapt vragen stellen. Vervolgens stapt iedereen weer terug naar zijn startpositie en is de volgende leerling aan de beurt. Leerlingen

leren elkaar hiermee kennen en zien dat er zaken zijn die overeenkomen.

Ga voor goud-5

Kan ik je ergens mee helpen?

Voor deze energizers heeft u post-its nodig. Vraag de leerlingen om allemaal op een post-it iets te schrijven waarmee ze een ander kunnen helpen. Vervolgens plakken ze de post-its kriskras door de klas, liefst bij het voorwerp dat bij het hulpaanbod past. Daag leerlingen uit om gedurende de dag allemaal 1x een leerling op te zoeken en om zijn hulp te vragen. Neem de tijd en ruimte om dit na te bespreken. Met deze werkvorm bevordert u samenwerking tussen leerlingen die elkaar wellicht minder snel uitkiezen. Daarnaast leren leerlingen om hulp te vragen/een ander te helpen.

Ga voor goud-1

Atlas!

Geef leerlingen per tweetal een atlas. U geeft aan op welke bladzijde de leerlingen moeten zijn. Vervolgens geeft u een cryptische omschrijving van de plaats die de leerlingen moeten proberen op te zoeken. Laat de leerlingen op een papiertje of wisbordje hun antwoord schrijven. Alle antwoorden worden tegelijkertijd omhooggehouden. Met dit spel leren leerlingen overleggen, tot overeenstemming komen (als ze van mening verschillen) en samenwerken.

Ga voor goud-2

Potloodketting

Maak een groepje van zes leerlingen. Elke leerling krijgt zijn eigen potlood. De potloden moeten worden 'gespannen' tussen de wijsvingers van de deelnemers terwijl ze in een cirkel (blijven) staan. U geeft vervolgens een af te leggen parcours aan. Lukt het de potloden 'vast' te houden? Als er een potlood valt moeten de leerlingen terug naar start. Leerlingen leren hiermee overleggen en vertrouwen op elkaar.

Ga voor goud-3

Groepsjungle

Er wordt een bal de groep ingegooid. Degene die vangt gooit de bal weer naar een ander in de groep enz. Vervolgens wordt er een tweede bal ingebracht. Daarna een voorwerp dat doorgegeven moet worden, en nog een voorwerp, en nog een bal... Lukt het de groep zo goed te overleggen en te coördineren dat de bal en voorwerpen continu worden doorgegeven? Leg het spel stil als het rommelig wordt. Bevraag de leerlingen hoe ze hun samenwerking kunnen optimaliseren.

Ga voor goud-4

Kan ik je ergens mee helpen?

Voor deze energizers heeft u post-its nodig. Vraag de leerlingen om allemaal op een post-it iets te schrijven waarmee ze een ander kunnen helpen. Vervolgens plakken ze de post-its kriskras door de klas, liefst bij het voorwerp dat bij de hulpaanbod past. Daag leerlingen uit om gedurende de dag allemaal 1x een leerling op

te zoeken en om zijn hulp te vragen. Neem de tijd en ruimte om dit na te bespreken. Met deze werkvorm bevordert u samenwerking tussen leerlingen die elkaar wellicht minder snel uitkiezen. Daarnaast leren leerlingen om hulp te vragen/ een ander te helpen.

Ga voor goud-5

Stilte!

U vertelt de leerlingen dat ze drie minuten stil moeten zijn en dat niemand (behalve uzelf) op een klok/horloge mag kijken. Als de leerling het idee heeft dat de drie minuten voorbij is gaat hij/zij staan. Tijdens het spel mag er niet gepraat worden. Leerlingen leren in dit spel uit te komen voor hun eigen mening. Let goed op welke leerlingen zeker zijn van hun eigen zaak en autonoom opstaan. Welke leerling volgen meer? Het zijn interessante observaties die u veel vertellen over uw nieuwe groep.

EEN GOUDEN START

1

Een Gouden Start

Acht groepsversterkers

KWINK

2

Een Gouden Start

Studiemoment: 'Samen positief op reis'

KWINK

3

Een goede start maak je samen!

Acht krachtige groepsversterkers

KWINK

5

2. Ken je leerlingen!

Opdracht: Bespreek met je (duo-)collega een leuke activiteit die je samen met 1 kind kunt doen terwijl je met dit kind praat.

- Naam
- Gezinsituatie
- Hobby's
- Talenten
- En nog veel meer...

KWINK

4

1. Geef meer (oprechte) complimenten dan negatieve kritiek

4 tegenover 1

- Gedrag
- Werkproces
- Prestatie

KWINK

6

3. Laat de leerlingen jou kennen

Meer kennis over elkaar is meer begrip

8

5. Zorg dat je aan het begin van het jaar (meerdere malen) persoonlijk contact hebt met de ouders van je groep

Voor begrip, steun en meer samenwerking

- Weten wat er speelt
- Weten waar je met de groep aan werkt
- Weten wat je als ouder kunt doen om dit te ondersteunen

KWINK

7

4. Maak samen groepsafspraken: Hoe gaan we in de groep met elkaar om?

Positief omschreven en maximaal vijf afspraken

KWINK

9

6. Zorg voor een goede overdracht van de groep vóór de eerste schooldag

Kennis en aanpak van je collega kunnen je reddingsboei zijn

11

8. Doe een paar keer per dag groepsvormende activiteiten: energizers en spelletjes

Voor een positieve groepsvorming

10

7. Geef opstekers klassikaal en corrigeer/bestraf één op één

Het accent ligt op de positieve sfeer in de groep

KWINK

12

Maak concrete afspraken over de invulling van de Gouden Weken

Denk aan:

- Planning van de Kwink-lessen
- Elke dag minimaal twee groepsvormende activiteiten
- Contact met ouders
- Kindgesprekken
- Samenwerkingsactiviteiten met andere groepen
- Planning lessen Goed Gedrag

KWINK

Bron:
Esther Veldman,
Kwink-coach

KWINK
VOOR SOCIAAL-EMOTIEEL LEREN

Kent u de powerpointpresentatie 'Een gouden start' al? Een zinvolle start van het nieuwe jaar voor het hele team. Bekijk de gratis presentatie op

www.kwinkopschool.nl/groepsversterkers

Nog geen
Kwink-abonnement?
Probeer Kwink gratis uit.
Vraag een proefabonnement
aan. Dan kan de hele school
een aantal weken gratis met
Kwink aan de slag.

Ga naar:
www.kwinkopschool.nl

Tot ziens!

 kwintessens

Berkenweg 11
3818 LA Amersfoort

KWINK
VOOR SOCIAAL-EMOTIEEL LEREN

www.kwinkopschool.nl